

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL ASSESSMENT GENERAL EDUCATION CERTIFICATE (GEC)

2024 GRADE 9 PILOT STUDY

Dyondzo: Xitsonga Ririmi ra le Kaya

Timaraka: 70

Nkarhi: 150 wa timinete

Timinete leti **a ti katsi** timinete ta 15 to hlaya ta mudyondzi.

Xikambelo lexi xi na tipheji ta **22**, hi nga katsi na tluka ra le handle ra papila leri ra swivutiso.

Swileriso swa mudyondzi

1. U ta nyikiwa timinete ta 15 to hlaya u nga si sungula ku hlamula xikambelwana lexi.
2. Hlaya swileriso hinkwaswo na swivutiso hi vurhonwana.
3. Hlamula swivutiso hinkwaswo.
4. Tirhisa buku leyi u nyikiweke ku hlamulela eka yona swivutiso, ku tsala tinhlamulo ta wena hinkwato.
5. Xikambelo lexi xi na 4 wa swivutiso. Xivutiso xa 1 xi na 25 wa timaraka, xivutiso xa 2 xi na 15 wa timaraka, xivutiso xa 3 xi na 10 wa timaraka, xivutiso xa 4 xona xi na 20 wa timaraka.

Xikambelo xi sungula eka pheji leyi landzelaka.

U nga phendli pheji u nga si byeriwa ku endla tano.

Xivutiso xa 1: Xitshuriwa xa Xikambelantwisiso

Hlaya xitshuriwa lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

Mpfula ya lembe ra 2000

- 1 Lembe ra 2000 ri vile lembe ra khombo exifundzenikulu xa Limpopo. Tiphayiphi ta mpfula ti bulukile hi le mapapeni. Mpfula yi ku vuyavuyani! Yi halakile lero misava yi tsandzeka ku tswonga na ku hlayisa mati. Makhwiri hinkwawo ya misava a ya lo ndee, ya xurhe hi mati ya Xikwembu. Hayi, mpfula leyi a yo va ndhambi hakunene. Magezi na Mbhiza a va chongola, va wa mukapa ongeti a va ri emuchongolweni. A va kumile nkarhi wo tiphina wo tshama ekaya.
- 2 Tiko ra ka N'wamitwa a ri hundzukile ikhweyita laha mpfula yi tshamelaka ku na vusiku na nhlikani. Hambileswi yindlu ya ka va Magezi a yi akiwile hi switina swo tiya, yi karile yi wa yi ku hodloo! Eka Mandlhakazi kona a ku pfumaleka na xihlungwana na xin'we lexi a xi sirhelerile malwangu ya tiyindlu ta vanhu. EMavele kona a ha ha vuli, vanhu a va etlela ehandle vusiku hinkwabyo. Mimoya na swihangu a swo tlanga hi vutomi bya vona.
- 3 Hambileswi Mbhiza a a chava xikolo, u kotile ku hlamusela kokwana wa yena leswaku ndhambi yi na xiave eka ku cinca ka maxelo. U andlarile mhaka leyi hi vuswikoti na vutlhari swinene a ku: "Tilayimete yi cincile mavala bya rimpfana, hikokwalaho ntumbuluko a wa ha ri wona lowuyani wa tolo na tolweni. "U yile emahlweni a ndlandlamuxa nhlamuselo ya yena a ku: "Mudyondzisi wa hina Chali u hi dyondzisile hi maxelo na nkucetelo wa wona eka mbangu lowu hi hanyaka eka wona." Madyondziselo ya Chali ya endlile leswaku Mbhiza a kota ku hlamusela kokwana wa yena a kondza a swi twisisa. Nhlamuselo ya Mbhiza yi siyile kokwana wa yena a lo gabaa, nomu. Hambileswi kokwana wa Mbhiza a dyile makhisimusi yo hlaya, a a nga si tshama a twa ku hisa na ku titimela ku fana na lembe rolero. Kokwana wa Mbhiza u n'wi hlamuserile hi xirhami lexi a xi vuyisa na n'wana evukatini. Loko munhu a ri le Belfast eMpumalanga o oma kunene hikokwalaho ka maxelo yo titimeloo!

- 4 Kokwana u yile emahlweni a ku: “Hakunene swilo swa misava leyi swi jikile. Khale loko ha ha ri vavanunantiyela a hi ambala majazi na tibutsu ku tisirhelela eka xirhami na timpfula. A hi rahetela maribye hi tibutsu ta hina, hi kongoma emintirhweni. Loko yi ri mberha lomu swindledyanini a hi nga yi twi nchumu, a hi yi rahela le kule le! Nakambe a hi tirhisa tibutsu leti ku tisirhelela eka nkunghwa na mberha leyi a yi phutsela mabyanyi ya kala ya cinca na muhlovo.”
- 5 Loko Mbhiza a twa marito lama, tindleve ti hundza nhloko. A nga ha tivi timhaka ta yena. Leswi swi endlile leswaku Chali a hlamusela Mbhiza hinkwaswo swa maxelo leswi a a swi tiva. U kombisile leswaku musi na nthyakiso wa xibakabaka swi na xiave lexikulu eka ku cinca ka maxelo.

[Xitshuriwa lexi xi adaputiwile xi huma eka Mayana Xitsonga]

1.1 Xana lembe ra 2000 ri vile lembe ra khombo exifundzenikulu xihhi?

- A exifundzenikulu xa Kapa
- B exifundzenikulu xa Mpumalanga
- C exifundzenikulu xa Limpopo
- D exifundzenikulu xa kwaZulu-Natal (1)

1.2 Xana i yini lexi nga endla leswaku mpfula yi halaka lero misava yi tsandzeka ku tswonga na ku hlayisa mati?

- A A ku ri na ku dzindza ka tilo.
- B Hikuva mpfula a yi na yi yima.
- C Mpfula a yi tsutsuxa kunene.
- D Tiphayiphi ta mpfula ti bulukile hi le tilweni. (1)

- 1.3 Makhwiri hinkwawo ya misava a ya lo ndee, ya xurhe hi mati ya Xikwembu. Xana loko va ku: “Makhwiri hinkwawo ya misava a ya lo ndee, ya xurhe hi mati ya Xikwembu”, va ringeta ku hlamusela yini?
- A Misava hinkwayo a yi tsakamile ku tlula mpimo hi mati ya mpfula.
  - B Misava a yi pfuta hikokwalaho ka mati.
  - C Misava a yi tiyile hikokwalaho ka mati.
  - D Misava a yi twa ku vava hikokwalaho ka mati. (1)
- 1.4 Magezi na Mbhiza a va endla yini loko mpfula yi ri karhi yi na?
- A A va hlambela, va vumbuluka eridakeni onge i tinguluve.
  - B A va chongola, va wa mukapa ongeti a va ri emuchongolweni.
  - C A va hluvulela, va tlulatlula na ku tsutsuma empfuleni.
  - D A va hlongorisana, va tlhela va kokakokana empfuleni. (1)
- 1.5 Hi swi tivisa ku yini leswaku tiko ra ka N’wamitwa a ri hundzukile ikhweyita?
- A Dyambu a ri tshamela ku hisa vusiku na nhlikani.
  - B Mpfula a yi tshamela ku na vusiku na nhlikani.
  - C Xirhami a xi tshamela ku titimela vusiku na nhlikani.
  - D Xihangu a xi tshamela ku na vusiku na nhlikani. (1)
- 1.6 Xana ku humelerile yini hi yindlu ya ka va Magezi, hambileswi a yi akiwile hi switina swo tiya?
- A yi khukhuriwile hi mati.
  - B yi hahile hi moya.
  - C yi biwile hi rihati yi tshwa.
  - D yi karile yi wa yi ku hodloo! (1)

1.7 Kokwana wa Mbhiza u titwile njhani endzhaku ko hlamuseriwa hi ta ku cinca ka maxelo?

- A swi n'wi hlundzukisile
- B swi n'wi hlamarisile
- C swi n'wi tsakisile
- D swi n'wi chavisile (1)

1.8 Hi swihi leswi mudyondzisi Chali a swi boxeke leswaku swi na nkucetelo eka ku cinca ka maxelo?

- A Ku va va rahetela maribye hi tibutsu loko va kongoma entirhweni.
- B Ku ambala majazi na tibutsu ku va va tisirhelela eka xirhami na timpfula.
- C Musi na nthyakiso wa xibakabaka swi na xiave lexikulu eka ku cinca ka maxelo.
- D Ku cinca ka maxelo ku vuyisa na n'wana evukatini. (1)

1.9 I ncini lexi nga endla leswaku Magezi na Mbhiza va tshama ekaya?

- A hikuva dyambu a ri hisa.
- B hikuva mudyondzisi a nga ri kona.
- C yindlu ya ka vona a yi wile.
- D hikuva mpfula a yi na hi matimba. (1)

1.10 Hi xihhi xivulwa lexi nga na ntiyiso hi tiko ra le Mavele?

- A Vanhu a va etlela endzeni ka matende.
- B Vanhu a va etlela eswitangeni.
- C Vanhu a va etlela ehandle vusiku hinkwabyo.
- D Vanhu a va etlela etikerekeni. (1)

1.11 “Tlilayimete yi cincile mavala bya rimpfana”.

Xana xivulwa lexi nga laha henhla xi vula yini?

- A Tlilayimete se a yi nga fani na rimpfana hi muhlovo.
- B Tlilayimete se a yi famba tanihi rimpfana.
- C Tlilayimete a yi cincile maxelo.
- D Tlilayimete a yi fana na rimpfana hi muhlovo. (1)

1.12 Kombisa xivulwa lexi nga hoxeka ku ya hi xitshuriwa.

- A Madyondzisele ya Chali ya endlile leswaku Mbhiza a kota ku hlamusela kokwana wa yena a kondza a swi twisisa.
- B Tiko ra ka N’wamitwa a ri hundzukile ikhweyita laha mpfula yi tshamelaka ku na vusiku na nhlikani.
- C Mimoya na swihangu a swo tlanga hi vutomi bya vanhu.
- D Magezi a chava xikolo, u kotile ku hlamusela kokwa wa yena leswaku ndhambi a yi ri na xiave eka ku cinca ka maxelo. (1)

1.13 Hi kwihi ku hambana loku nga kona exikarhi ka Mbhiza na Chali?

- A Mbhiza a a ri n’wana wa xikolo kasi Chali a a ri mudyondzisi.
- B Mbhiza a a ri mudyondzisi kasi Chali a a ri n’wana wa xikolo.
- C Mbhiza a a cina muchongolo kasi Chali a a ri muyimbeleri.
- D Mbhiza a a kota ku dyondzisa swinene kasi Chali a a yingisela. (1)

1.14 “Hambiloko kokwana wa Mbhiza a dyile makhisimusi yo hlaya, a nga si tshama a twa ku hisa na ku titimela ku fana na lembe rolero.”

Xana marito lama khwatihatiweke ya vula yini?

- A A hanyile malembe yo tala.
- B A dyile makhisimusi a ri karhi a hlaya.
- C Ku hlaya makhisimusi ya lembe rin’wana na rin’wana.
- D A dyile khisimusi a tiphina. (1)

1.15 Mutsari wa xitshuriwa u vula yini loko a ku: "... hi xirhami lexi a xi vuyisa na n'wana evukatini?"

- A Xirhami a xi tlhelerisela n'wana evukatini.
- B Xirhami a xi tlangeriwa hi vanhu lava a va ri evukatini.
- C U vula leswaku xirhami xi hlongola na n'wana evukatini.
- D U vula leswaku a ku titimela ngopfu. (1)

1.16 Hlawula xivulwa lexi katsakanyaka Ndzimana ya 4.

- A Maxelo ya namuntlha ya fana na ya khale.
- B Maxelo ya namuntlha a ya ha fani na ya khale.
- C Khale a ku titimela ku fana na sweswi.
- D Khale a ku hisa ku tlula sweswi. (1)

1.17 Loko munhu a ri le Belfast eMpumalanga o oma kunene hikokwalaho ka maxelo yo titimeloo!

Xana mahikahatelo lama nga eka rito leri khwatihatiweke laha henhla ya kombisa yini?

- A Hefemulo
- B Riencisi
- C Rihlamari
- D Xisingarhelo (1)

1.18 Loko Mbhiza a twa marito lama, tindleve ti hundza nhloko.

Hi yihi nhlamuselo ya xivulavulelo lexi nge: 'tindleve ti hundza nhloko'?

- A A ri na tindleve letikulu ku hundza nhloko.
- B Nhloko ya yena a yi ri yintsanana.
- C Swi n'wi hlamarisile swinene.
- D Swi n'wi vavisile tindleve ti kala ti hundza nhloko. (1)

1.19 Boxa nkongomelo wa xitshuriwa lexi.

- A Ku dyondzisa vanhu hi ku cinca ka tlilayimete.
- B Ku hlamusela vanhu hi mpfula ya matimba.
- C Ku hlamusela vanhu hi ku buluka ka tiphayiphi ta mpfula.
- D Ku hlamusela vanhu hi khombo ra mpfula ya 2000. (1)

1.20 Xitshuriwa lexi nga laha henhla, xi kongomisiwile eka vanhu va njhani?

- A Xi kongomisiwile eka vantshwa lava lavaka ku kuma vutivi.
- B Xi kongomisiwile eka vakhegula lava lavaka ku kuma vutivi.
- C Xi kongomisiwile eka vanhu hinkwavo lava lavaka ku kuma vutivi.
- D Xi kongomisiwile eka vana va xikolo lava lavaka ku kuma vutivi. (1)

1.21 Xana hi swihi switandzhaku leswi nga vaka kona ku ya hi nhlokomhaka ya xitshuriwa lexi?

- A Vanhu vo tala va nga lova hikokwalaho ka timpfula ta matimba.
- B Vanhu vo tala va ta vuyeriwa hi mati yo tala hikokwalaho ka timpfula ta matimba.
- C Vana va xikolo va ta tsundzuka switandzhaku swa timpfula ta matimba.
- D Tiyindlu to tala ti ta tiya hikokwalaho ka timpfula ta matimba. (1)

1.22 Xana hi wahi matitwelo ya mutsari, hi ku tirhisa vuthala byo huma eka xitshuriwa lexi nga laha henhla?

- A A twa ku vava hikokwalaho ka mpfula ya matimba leyi nga onhela vanhu swilo swa vona.
- B A tinyungubyisa hikuva mudyondzisi Chali a kota ku dyondzisa hi ku cinca ka tlilayimete.
- C A tsakile hikuva Magezi na Mbhiza a va cina Muchongolo.
- D A twa ku vava hikuva yindlu ya ka va Magezi a yi wile. (1)

1.23 Xana Mbhiza a a ri n'wana wa njhani hi ku vona ka wena?

- A A a rhandza xikolo naswona a tlharihile hikuva a twisisa loko va n'wi dyondzisa.
- B A a ri na vuswikoti na vutlhari byo andlala mhaka yi twisiseka swinene.
- C A a ri munhu wo rhandza ntumbuluko na ku cinca ka maxelo.
- D A a ri munhu wo karhata na ku ka a nga twisisi exikolweni. (1)

1.24 Ndzimana yo hetelela yi na marito man'wana lama ma nga tirhisiweki hi masiku hinkwawo. Xana hi xihi xikongomelo xa mutsari xo va a tirhisile ririmi leri?

- A Ku tiva ririmi ngopfu.
- B Ku tirhisa ririmi.
- C Ku va a tokotile hi ririmi.
- D Ku khavisa ririmi. (1)

1.25 Hi wihi nkatsakanyo lowu faneleke eka xitshuriwa lexi nga laha henhla?

- A Ku tsandzeka ka misava ku tswonga na ku hlayisa mati yo halaka hi le mapapeni.
- B Swihangu na mimoya swi tlanga hi vutomi bya vanhu.
- C Vanhu va le Mavele va etlela ehandle vusiku hinkwabyo.
- D Ku cinca ka tlilayimete, maxelo na nkucetelo wa wona eka mbangu lowu hi hanyaka eka wona. (1)

[25]

Xivutiso xa 2: Switshuriwa swa swovoniwa

2.1 Xinavetiso

Hlaya xinavetiso lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

MARHOLENI KFC: ELIM
Swa hi tsakisa ku va ha ha swi kota ku mi phamela.

Tsundzuka:

- ❖ A mi pfumeleriwi ku dyela laha, mi xava mi famba ntsena.
- ❖ Wa pfumeleriwa ku oda eka nomboro leyi, **087 600 7159** hi ku tisela ekaya.

U nga ti luma na rintiho

**Mi nga kayeli, nkarhi wu pimiwile!!!
Mhunti yo tlula tlula mangelwa wa yi siya**

[Xifaniso lexi xi huma eka www.google.co.za]

2.1.1 Hi xihhi xikongomelo xa xinavetiso lexi?

- A Ku navetisa vanhu ku xava nyama ya KFC.
- B Ku kombisa vutshila bya vunavetisi.
- C Ku vanhu va ta tiluma tintiho.
- D Ku tsakisa vanhu lava swi vonaka. (1)

2.1.2 Xana xinavetiso lexi, xi kongomisiwile eka vamani?

- A Eka vanhu hinkwavo lava tshamaka eElim.
- B Eka vanhu hinkwavo lava fambaka hi mimovha.
- C Eka vanhu hinkwavo lava tsakelaka nyama ya KFC.
- D Eka vanhu hinkwavo lava lavaka ku nyuhela. (1)

2.1.3 Xana xifaniso xa xinavetiso lexi xi tekiwile eka mpfhuka wa le kwihi?

- A wa le kusuhinyana
  - B wa le xikarhi
  - C wa le kusuhi
  - D wa le kule
- (1)

2.1.4 Kombisa xilogene xa xinavetiso lexi nga laha henhla.

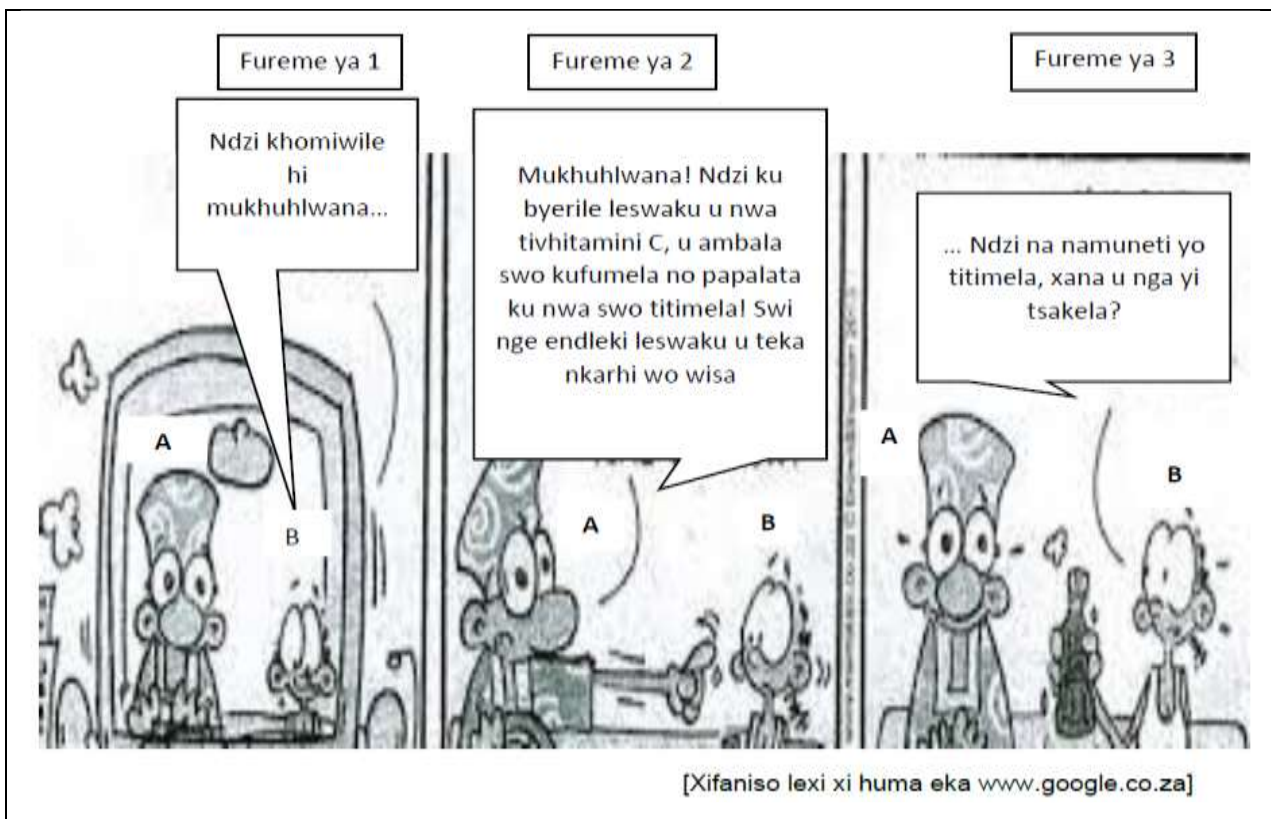
- A Marholeni KFC.
  - B U nga tiluma na rintiho!
  - C Mi xava mi famba.
  - D Tiphineni hi ta tlhela hi mi vona.
- (1)

2.1.5 Hi kwihi ku fambisana loku nga kona eka xifaniso na marito lama nge: 'U nga tiluma na rintiho!'?

- A Loko va vona xifaniso xa nyama leyi, va ta tsakela xifaniso lexi.
  - B Loko va vona xifaniso xa nyama leyi va twisisa leswaku yi tsakeriwa ngopfu hi vanhu.
  - C Loko va vona xifaniso xa nyama leyi, va ta tinantswa tintiho.
  - D Va ta swi vona leswaku loko va languta xifaniso xa nyama, va ta ehleketa ku nandziha ka yona.
- (1)

2.2 Khathuni

Xiyisisa khathuni leyi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka yona.

- 2.2.1 Boxa mbangu wa khathuni leyi nga laha henhla hi ku leteriwa hi fureme ya 2. (1)
- 2.2.2 Hikokwalaho ka yini ku vakeriwile mfungho wa hikonharhu eka marito ya ximunhuhakwa xa B eka fureme ya 1? (1)
- 2.2.3 Tshaha xivulwa lexi kombisaka fenya. Seketela. (2)
- 2.2.4 Hlela hi ku hetiseka matitwelo ya ximunhuhakwa xa B. (2)
- 2.2.5 U nga vula yini hi maendlelo ya ximunhuhakwa xa A endzhaku ka loko ximunhuhakwa xa B xi vurile leswaku xi na mukhuhlwana? (1)
- 2.2.6 Xana hi rihi hungu leri humelerisiwaka hi khathuni leyi? (1)
- 2.2.7 Hi ku vona ka wena ku nga va ku ri wahi mahetelelo hi ku languta marito lama ya hlamuriweke hi ximunhuhakwa xa A eka fureme ya 2? (2)

[15]

Xivutiso xa 3: Nkomiso

Hlaya xitshuriwa lexi nga laha hansi, kutani u tsala nkomiso u kombisa leswi nga endliwaka ku basisa mbangu ku ya hi swileriso leswi landzelaka.

1. Xaxameta timhakankulu ta NKOMBO hi swivulwa leswi heleleke.
2. Nombora swivulwa swa wena kusukela eka 1 kufikela eka 7.
3. Tsala mhakankulu YIN'WE ntsena hi xivulwa.
4. Tirhisa marito ya wena N'WINI hindlela leyi swi nga kotekaka hayona.
5. Nkomiso wa wena wu fanerile wu va na marito ya kwalomu ka 70 – 80 ku ya hi vulehi bya xitshuriwa.
6. Kombisa ntsengo wa nhlayo ya marito lama u nga ma tirhisa endzeni ka swiangi emakumu ka xitshuriwa xa wena.
7. A wu fanelangi ku tsala nhlokomhaka eka nkomiso wa wena.

Ku tshama endhawini yo basa i mhaka ya nkoka

Xikolo xa Hlamalani xi na ndhuma swinene hi ku basa. Xikolo lexi xi dlemulela masagwadi yo hambanahambana hikokwalaho ka mbangu wa xona lowu kokaka rinoko. Ku byariwile swiluva na mirhi yo hambanahambana leswi endlaka leswaku xikolo xi basa no saseka. Himpfhuka xikolo lexi xi olela masagwadi, swikolo leswi swa ha kasaka loko swi ta eka ku hlayisa mbangu, swi endzela xikolo lexi ku ta mama vutivi leswaku swi ta lumuka eka mbangu wo ka wu nga languteki.

Vadyondzi va xikolo lexi va rhandza leswaku xikolo xa vona xi tshama xi basile xi te cacaa! A va cukumeteli maphepha. Va rhwalela va chela emathinini ya thyaka. Masiku hinkwawo va basisa titlilasi ta vona. Varhangeri va vona va machudeni va vona leswaku thyaka ri hlengeletiwa eka ndhawu yin'we ku endla manyoro. Leswi hi swona swi hlanganyetaka leswaku mbangu wa xikolo xa Hlamalani wu yiva mahlo eka vanhu.

Mudyondzisi loyi a langutanaka na swa mbangu exikolweni lexi, u hlamusela leswaku xihundla xo va va kumile risiva ra ndzhangelo eka ku hlayisa mbangu wa xikolo i ku tinyiketela exikarhi ka vadyondzi na vadyondzisi. U hlamusela leswaku ntirhisano wa vona hinkwavo wu endla ntirho wa ku basisa wu olova swinene. Hambileswi xikolo xa Hlamalani xi hlanganaka na ntlhontlho lowukulu, ngopfungopfu hi mayelana na mati. Xirhalanganyi lexi xi endla leswaku ntirho lowu wa risima lowu va wu sunguleke wu khwita swinene. Mitirho ya vulavula exikolweni xa Hlamalani.

[Xitshuriwa lexi xi adaputiwile xi huma eka Dyondza u ntshuxekile]

[10]

Xivutiso xa 4: Swiaki na Milawu ya Matirhiselo ya Ririmi

Hlaya xitshuriwa lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

Tinhlamulo ti kona

- 1 Misava yi rhwele maxangu na mahlomulo. Xikhongelo xa Mihloti xi fikile etindleveni ta Muvumbi. Xi tlhela xi hlamuriwa hilaha a lava hakona, hikuva ku vile na vanhu lava va lumeke Kholichi ndleve mayelana na ta vubihi kumbe vudlakuta bya nsati wakwe. Loko Kholichi a huma a ya entirhweni, Xiluva a sala a famba ku ya hlangana na Fumani loyi a a ri muhlekisani wa yena. Kholichi u lo na swi twisa sweswo, o sungula ku kariha bya mamba. Madyambu wolawo loko a huma entirhweni, a a famba a ri karhi a vulavula hi mbilu hi mhaka leyi, laha a nga tsandzeka ku tikhoma, a tikuma a humeserile marito ehandle a ku: “Ku nga ri kona eka wa mina muti, a hume wa yena muti, loko a lava ku endla manyala ya yena. Namuntlha ndzi ta n’wi komba xo mita hi huku!”
- 2 Ku heta ku vula marito lama, Kholichi u hoxile magoza hi matimba leswaku a hatlisa a fika ekaya a ta vonana na nsati wa yena. Kunene u fikile ekaya dyambu ri nga si nyupela etintshaveni. Handle ko ndzawuta, u lo fika a chela nsati hi timhaka leti a ti twile ta vudlakuta bya yena, kutani tilo ri sungula ku dzindza. Xiluva a tlula a nantswa tilo. Mihloti u miyerile a ku ntsee, loko a vona hahani wa yena a pfandzapfandzeka. Endzhaku a swi vona leswaku ku miyela a swi nge n’wi pfuni nchumu, kava loko a kanya mbilu a byela Kholichi leswaku yena i khale a tshamile hi kala ro hisa laha mutini hikokwalaho ka hahani wa yena Xiluva.
- 3 Nyimpi ya Kholichi na Xiluva yi lumekile, laha Kholichi a vuleke leswaku mhaka leyi yi n’wi onhela muti hikuva vanhu va vula leswaku muti wa ka Makaringe a hi muti ematshan’weni yo vula leswaku Xiluva a a nga ri na mahanyelo yo amukeleka. Xikan’wekan’we Xiluva o xibiku, hi ku tlhaviwa hi marito ya nuna hambileswi a a ri sindza ra honyololo lero tsandza va Makamu ku olola. Xiluva a nga ha hetangi nkarhi, u tsutsumerile eka vona. Loko a fika u kumile ku nga ri na vanhu lavakulu, u kumile tindzisana ta yena ntsena.

Manana na tatana wa yena a va yile ku ya hola mudende. Xiyimo xa Xiluva xi lo vhela xi nyanya hikuva a a nga swi tivi leswaku u ta byela mani.

[Xitshuriwa lexi xi adaputiwile xi huma eka Mayana Xitsonga]

4.1 Xana rito 'vanhu' i muxaka muni wa riviti? (Ndzimana ya 1).

- A Rivitantlawa
- B Rivitavito
- C Rivitaswilo
- D Rivitaswianakanyiwa (1)

4.2 Kholichi u hoxile magoza hi matimba.

Kombisa muxaka wa xivulwa lexi nga laha henhla.

- A Xivulwankatsano
- B Xivulwahosi
- C Xivulwanandza
- D Xivulwampfilungano (1)

4.3 Nyika mavizweni wa rito 'matimba'.

- A Ntambhu
- B Xihontlovila
- C Rivangevange
- D Ntamu (1)

4.4 Nyika ntirho wa xirhangi xa rito 'entirhweni'.

A Ku komba vundhawu.

B Ku komba ntsongahato.

C Ku komba riengeteri.

D Ku komba vunyingi.

(1)

4.5 Dyambu ri nga si nyupela etintshaveni. I xivulwa xa njhani? (Ndzimana ya 2)

A Xivulwa xa ribumabumeri.

B Xivulwa xa riengeteri.

C Xivulwa xa rihlawuri.

D Xivulwa xa nkarhi lowu nga hundza.

(1)

4.6 Mihloti u miyerile a ku ntsee, ... a vona hahani wa yena a pfandzapfandzeka.

Hlawula rihlanganisi leri faneleke.

A leswaku

B kutani

C hikokwalaho

D loko

(1)

4.7 Loko a fika u kumile ku nga ri na vanhu lavakulu.

Rito 'lavakulu' i muxaka wihi wa xiaki xa ririmi?

A Ribumabumeri ra rihlawuri.

B Ribumabumeri ra rifuwi.

C Ribumabumeri ra riengetelo.

D Ribumabumeri ra rihlayi.

(1)

4.8 Namuntlha ndzi ta n'wi komba xo mita hi huku.

Boxa muxaka wa riengeteri leri khwatihatiweke eka xivulwa lexi nga laha henhla.

- A Riengeteri ra ndhawu.
- B Riengeteri ra mukhuva.
- C Nsinya wa riendli.
- D Riengeteri ra nkarhi. (1)

4.9 "Xiluva u endlile timhaka ta vudlakuta", ku hlamusela Kholichi.

Hlawula vuhundzuluxi lebyi nga hoxekangiki bya xivulwa lexi nga tsariwa hi marito yo runguriwa eka swivulwa leswi nga laha hansi.

- A Kholichi u hlamurile a ku timhaka ta vudlakuta ti endliwa hi Xiluva.
- B Kholichi u hlamuserile leswaku Xiluva u endlile timhaka ta vudlakuta.
- C Kholichi u vurile leswaku timhaka ta vudlakuta ti endliwa hi Xiluva.
- D Kholichi u te timhaka ta vudlakuta ti endliwa hi Xiluva. (1)

4.10 Kholichi u hoxile magoza hi matimba.

Hi xihlwa xivulwa lexi nga na nhlamuselo leyi tisaka ku hambana eka rito leri nga khwatihatiwa laha henhla?

- A Kholichi u na matimba u kotile ku tlakula ribye.
- B Kholichi u na matimba yo karhata.
- C Kholichi u vuyile na matimba yo nandziha hi le masin'wini.
- D Kholichi u na matimba swinene. (1)

4.11 Xiluva a tlula a nantswa tilo.

Nyika nhlamuselo ya xivulwa lexi nga laha henhla.

- A Xiluva a nantswa tilo.
- B Xiluva a kaneta hi matimba.
- C Xiluva a tswontswa tilo.
- D Xiluva a korisela tilo. (1)

4.12 Nyika nkomiso wa rito 'tatana'.

- A Tata.
- B Tat
- C Tat.
- D Tat-

(1)

4.13 Mihloti u miyerile a ku ntsee!

Hi wihi ntirho wa mfungho lowu tirhisiweke emakumu ka xivulwa?

- A Riencisi
- B Rihlamari
- C Xibofo
- D Xivutiso

(1)

4.14 A famba a vulavula hi mbilu hi mhaka leyi.

Boxa muxaka wa risivi leri nga khwatihatiwa eka xivulwa lexi nga laha henhla.

- A Risivinene
- B Risivikomba
- C Risivintalo
- D Riengeteri

(1)

4.15 Xikhongelo xa Mihloti xi ve xi fika ... ta Mumbi.

Hlawula rito leri peletaweke kahle ku hetisa xivulwa lexi nga laha henhla.

- A etindleveni
- B endleleni
- C erivaleni
- D ehenhla

(1)

4.16 Hlawula xivulwa lexi kombisaka nkarhi lowu nga hundza eka swivulwa leswi nga laha hansi.

- A Kholichi u ta hoxa magoza hi matimba.
- B Kholichi u hoxetela magoza hi matimba.
- C Kholichi u hoxile magoza hi matimba.
- D Kholichi u hoxa magoza hi matimba. (1)

4.17 Kholichi u vurile leswaku ku nga ri kona eka wa yena muti.
Hlawula xivumbeko xa xivulwa xa vuhundzuluxi lebyi nga hoxekangiki bya marito ya muvulavuri eka swivulwa leswi nga laha hansi.

- A “Ku nga ri kona eka xa mina ximutana”, ku vula Kholichi.
- B “Ku nga ri kona eka wa mina muti”, ku vula Kholichi.
- C “Ku nga ri kona eka lowa mina muti”, ku vula Kholichi.
- D “Ku nga ri kona emutini wa mina”, ku vula Kholichi. (1)

4.18 Tsavula xivulwa lexi kombisaka ririmi ro angarhela eka leswi landzelaka:

- A Vavasati lava i madlakuta.
- B Nsati wa yena i dlakuta.
- C Vavasati hinkwavo i madlakuta.
- D Wansati loyi i dlakuta. (1)

4.19 Xana hi yihi ndzimana leyi katsakanyaka hungu ra xitshuriwa?

- A Ndzimana yo sungula.
- B Ndzimana ya vumbirhi.
- C Ndzimana ya vunharhu.
- D Tindzimana hinkwato. (1)

4.20 “Mihloti i khale a tshamile hi kala ro hisa laha mutini”.

Nyika nhlamuselo ya xivulwa lexi nga laha henhla.

A Ku tshamela kala.

B Ku tshwa.

C Ku tshamiseka.

D Ku xaniseka.

(1)

[20]

Makumu ya xikambelo

